

کانون الهیات مژده

چگونه فرشتگان در هنر امروزی نشان داده می‌شوند و در فرهنگهای مختلف به چه شکلی شناخته شده‌اند؟
این موارد با آن چه که در کتاب مقدس در رابطه با فرشتگان بیان شده است چه تفاوتی دارند؟

(صفحه ۲۶۱ سؤال ۴)

خروج (ترم بهار ۲۰۲۳)

استاد: کامبیز سقایی

دانشجو: م. د.

تاریخ تحویل: ۳۰ می ۲۰۲۳

تعاریف

در فرهنگ فارسی، فرشته موجودی آسمانی تعریف شده که دارای سیرت نیکو و صورت بسیار زیباست و به چشم دیده نمی‌شود. همچنین هر یک از موجودات روحانی و آسمانی را گویند که به تسبیح خدا و اجرای اوامر او مشغولند و به چشم سر آنها را نمی‌توان دید. در دانشنامه عمومی، موجوداتی فرانسوی پنداشته می‌شوند که در بسیاری از ادیان درباره آنها سخن رفته است. در باورهای عامیانه، فرشته نماد پاکی و خیرخواهی است.

فرشته از دید ادیان

سرشت فرشتگان و امور مرتبط با آنان در ادیان و سنن مختلف، متفاوت است. در یهودیت، مسیحیت و اسلام، آنها معمولاً به عنوان پیام‌آوران از سوی خدا عمل می‌کنند. آنان همچنین گاهی نقشهای جنگجو و نگهبان را به عهده دارند. بسیاری، آنها را همچون آدمیان تصویر کرده‌اند. ترتیب فرشتگان در یهودیت عبارتند از: رافائل (فرشته) - سرفای-ها - سمائیل - سندلفون - عزازیل - کروی-ها - متاترون - یوریل. در انجیل، در موارد متعددی از فرشتگان صحبت شده است. فرشتگان پیش از انسان آفریده شده‌اند، مرتبه‌هایی دارند و محافظ انسان‌اند. درود فرستادن و به نوعی پرستش بعضی از فرشتگان مانند میکائیل در کلیساهای مسیحی رایج است. ترتیب فرشتگان در مسیحیت عبارتند از: اپولیون - تخت‌ها - دوبیل - کاتاریسم - لوسیفر.

فرشته در فرهنگها و جوامع مختلف

این آفریده خالق هستی با پیدایش ادیان و مذاهب گوناگون، به اشکال مختلف در فرهنگها و جوامع متعدد راه یافت به‌گونه‌ای که حتی در جوامع سکولار نیز ردپای آن را می‌توان مشاهده کرد. با توجه به باورها و انگاره‌های نواحی مختلف، از خاور دور گرفته تا خاورمیانه و کشورهای غربی و در تمامی اعصار و دوران، نگرش‌های مختلفی نسبت به فرشتگان وجود داشته است. اشکال گوناگونی نیز همچون انسان‌نما و حیوان‌نما برای آنها متصور شده‌اند. همچنین راهیابی این مخلوقات الهی به ادبیات و فلسفه و هنر و شکلگیری نظریاتی مختلف در این حوزه‌ها قابل تأمل است. برای مثال، در ادبیات کهن فارسی اشعار گوناگونی در باب فرشتگان سروده شده است و در نقاشیها و نگارگریهای ایران زمین از آنها الهام گرفته و به تصویر کشیده شده‌اند.

فرشتگان در دو هنر غربی بیزانس و رنسانس با شباهت یکسانی به لحاظ آرایش چهره و آرایش جامه‌ها و حتی تصویر نوع بال آنها دیده شده‌اند. اکثر آنها هاله‌ای از نور دور سرشان دارند و اغلب به صورت چهره‌هایی گرد با بینی و دهانی کوچک و ابروانی کم‌ان و نسبتاً فربه دیده می‌شوند. همچنین درست مانند هنر نگارگری ایران دوره اسلام، فقط از رنگ لباس آنها می‌توان تشخیصشان داد.^۱

وجوه اشتراك فرشتگان از دیدگاه ادیان الهی

الف) وظیفه اصلی فرشتگان عبادت و اجرای دستورات الهی و مهمترین رسالت آنها رساندن پیام الهی به پیامبران است.
 ب) همه ادیان الهی فرشتگان را یکی از مهمترین ارکان هستی و عالم غیب و دارای مراتب و درجات می‌دانند.
 ج) همه ادیان الهی به عبادت و تسبیح فرشتگان و تدبیر و اداره عالم به وسیله آنها اعتقاد دارند.
 د) اکثر پیروان ادیان الهی ماهیت فرشتگان را از جنس نور و نامحسوس می‌دانند.^۲

وجوه اختلاف فرشتگان از دیدگاه ادیان الهی

الف) برخی از ادیان الهی معتقدند ملائکه و شیطان از یک جنس هستند و تفاوت آنها در عملکرد خیر یا شر آنهاست.
 ب) برخی ادیان الهی فرشتگان را همان اسما و صفات الهی می‌دانند که وجود مستقلی ندارند (مانند صابئین).
 ج) برخی از دانشمندان ادیان الهی ملائکه را از سنخ عقول و نفوس فلکی و برخی از جنس نفوس بشری می‌دانند.

^۱ نغمه صفرزاده، مقایسه تطبیقی تصویر فرشتگان در نگاره‌های (اسلامی) ایران با نقاشی (دوره‌های بیزانس و رنسانس) در اروپا، انتشارات نشریه چیدمان، ۱۳۹۳، ص ۶۳

^۲ مرضیه خزعلی، بررسی ماهیت فرشتگان از دیدگاه ادیان الهی، انتشارات فصلنامه علمی پژوهشی اندیشه نوین دینی، ۱۳۸۷، ص ۱۸۰

د) برخی از ادیان الهی مرتبه فرشتگان را تا بلندای الوهیت رسانده، به پرستش آنها می‌پردازند.^۳

کارکرد و وظایف فرشتگان در کتاب مقدس

در بخشی از کتاب خروج که حاوی پرشش یا همان موضوع مطالعه حاضر می‌باشد، تنها به دو فرشته‌ای اشاره شده است که علی‌رغم جنگاوری و نیرومندی، در بالای تخت رحمت در حال تعظیم بر صندوق عهدند. این تصویر نشانه تکریم و احترام این دو فرشته به خداوند و حضور و کار او میان قوم است که به ما ضرورت حرمت‌گذاری به پروردگار و به یادداشتن حضور همیشگی او را در زندگی گوشزد می‌کند.^۴ در مجموع، با بررسی کتاب خروج (جستجوی کلمه «فرشته‌گان») می‌توان به نکات و اطلاعاتی در خصوص فرشتگان دست یافت که شاید تصویری از آنها در کتاب مقدس و بخشی از وظایفشان به دست دهد. جدول زیر نیز به همین منظور ارائه شده است.

جدول کارکرد و وظایف فرشتگان از دید کتاب خروج

مأخذ	مضمون	کارکرد و وظایف فرشته
خروج ۳: ۲-۴: ۱۷	ظهور فرشته (خداوند) بر موسی در بیابان در قالب بوته‌ای سوزان و دادن قول رهایی قوم اسرائیل از مصر و فرعون و اعطای معجزات به موسی	اعلام خبر و کیستی خدا، دادن وعده و نوید، نمایش قدرت عظمت الهی
خروج ۱۲: ۲۳	اعلام عدم ورود فرشته مرگ به خانه‌هایی که سردرشان نشانی از خون قربانی دارند (گفته موسی به رهبران قوم)	هلاکت متمردان از دستور الهی
خروج ۲۳: ۲۰- ۲۴	همراه ساختن فرشته‌ای با قوم به منظور راهبری آنها در سفرشان به سرزمین موعود	راهنمایی و محافظت
خروج ۲۵: ۱۸- ۲۲	گماردن دو فرشته رو به روی هم در دو سر صندوق عهد	احترام به خداوند و نگهداری
خروج ۳۲: ۳۴	همراه ساختن فرشته‌ای با موسی در جریان غائله پرستش گوساله طلایی توسط قوم هنگام بازگشت موسی از کوه	راهنمایی
خروج ۳۳: ۲	همراه کردن فرشته‌ای با قوم هنگام کوچ از کوه سینا	راهنمایی
خروج ۲۶: ۱ و ۳۶: ۸ و ۳۵	استفاده از تمثال فرشتگان نگهدارنده در موقع بافتن پرده‌های خیمه مقدس	نگهبانی
خروج ۳۷: ۷-۹	ساخت دو فرشته نگهدارنده از طلا برای صندوق عهد	نگهبانی

منبع: بررسی نگارنده

کلام آخر

با توجه به پرتکرار بودن واژه «نگهبان» و «راهنمایی»، نتیجه گرفته می‌شود مهم‌ترین وظیفه و کارکرد فرشتگان در این کتاب، نگهبانی و همچنین راهنمایی انسان بوده است. علی‌رغم دیدگاه‌های مختلف و نظریات الهیاتی در باب فرشتگان، به نظر می‌رسد ایمانداران راستین همچون ملائک باید از وجه و رسالت مهم این مخلوقات یا همانا پیام‌رسانی در راستای انتقال پیام خوش‌انجیل به سایر امت‌ها بهره‌برند و زمینه نجات آنها و وصال به حیات ابدی را فراهم سازند.

^۳ همان منبع، ص ۱۸۰

^۴ تونی مریدا، دیوید پلات، دانیل ایکن، تفسیر مسیح‌محور خروج، انتشارات سازمان خدمات مسیحی مزده، ۲۰۱۳، ص ۲۴۸

منبع

خزعلی، مرضیه. بررسی ماهیت فرشتگان از دیدگاه ادیان الهی. انتشارات فصلنامه علمی پژوهشی اندیشه نوین دینی. سال سوم. شماره ۱۲. ۱۳۸۷.

صفرزاده، نغمه. مقایسه تطبیقی تصویر فرشتگان در نگاره‌های (اسلامی) ایران با نقاشی (دوره‌های بیزانس و رنسانس) در اروپا. انتشارات نشریه چیدمان. سال سوم. شماره ۶. ۱۳۹۳.

مریدا، تونی. پلات، دیوید. ایکن، دانیل. تفسیر مسیح‌محور خروج. انتشارات سازمان خدمات مسیحی مژده. ۲۰۱۳.